

KOOLHAAS, KUNTSHAL ve SAYDAMLIK ANLAYIŞINA BİR BAKIŞ AÇISI

Kuntshal, Hollanda mimarlığının en özgün yanı olarak gördüğüm **sivillğin** ve **saydamlığın** en güçlü örneklerindedir. Rotterdam'a her gelişimde mutlaka ziyaret etme ihtiyacını doğuran nedenler, sanırım, mimarlığa ilişkin barındırdığı önemli ipuçlarıdır. Yukarıda sözünü ettiği her iki kavram ve sözcük, herkesin aklında farklı çağrışımlar uyandırır da, Amsterdam ve Rotterdam mimarlığını izleyen herkesin buluşacağı ortak konulardan biridir. Bu kentlerde, Almanya'daki gibi monarşik hegemonyayı ifade etmek üzere biçimlendirilmiş bulvar, stadyum, meydan ve resmi yapılara pek rastlanılmaz. En eski yapısı olan *Oude Kerk Kilisesi*(1306) ve *Kraliyet Sarayı*(1655), yükseklikleri, büyüklükleri ve ihtişamları açısından, Almanya ve İtalya örnekleriyle kıyaslandıklarında, oldukça mütevazî, alçak ve nispeten süssüz yalın kitlelerdir. Açıkça, mimarlığa yüzyıllardır damgasını vuranlar, sivil halkın yoğunlukla yaşadığı konutlar, Tren İstasyonu gibi ulaşım yapıları, okul, konser salonu, kitaplık, ofis binası, köprü, parklar gibi sivil yapı türleridir. Amsterdam'ın, 17. yüzyılın başlangıcında, dış ticaretin kurallarıyla birlikte ilk uygulandığı Avrupa liman kenti olması, Katolikliği reddederek Protestanlığın seçilmesi, ayrıca hegemonyanın sivil toplum ve monarşi (ve Kilise)arasında paylaşılması, mimarlık da dahil olmak üzere tüm meslek gruplarının geçtiğimiz yüzyıllarda bağımsızlaşması gibi nedenler, bu kentin **sivillikle ilgili tarihsel altyapısını** oluşturmaktadır. Bu kentte, devasa, bakışımı, askeri zafer ve önder heykelleriyle süslenmiş, kamusal hegemonya yapılarıyla tanımlanmış dev ölçekli meydanlara açılan büyük bulvarlara rastlanmaz. Kentin en önemli unsuru olan **kanallar**, konutların(eski ticarethanelerin) önünden geçtikleri ve iletişim ile ulaşımın aracı oldukları için, sivil yaşamı geliştiren en önemli kentsel unsurdur. Öyle ki, kentteki her sivil yapı veya yapılar topluluğu, kanal ve suyun varlığıyla birlikte tasarlanır; tasarımın temel dayanağı, tüm zamanlarda, hegemonyayı ifade etmek değil sivil ve doğal yaşamın dengesini kutsamak, onu geliştirmek olmuştur.

Saydamlık, bu ülkenin kentlerinde, sivil yaşamın zenginliğinden, kentsel demokrasi bilincinden ve hepsinden farklı ama o kadar da önemli bir temelden, Hollanda ışığından beslenmektedir. Hollandalı resminin ana damarı günışığının iç mekana girmesidir. 17. yüzyıldan başlamak üzere, önce ticaret, daha sonra konut işlevli Kanal evlerinin dış cepheledeki dolu-boş oranı, hafif olma zorunlulukları, pencere büyüklüğü ve sayılarının fazlalığı,(**resim1**)20. yüzyılın başında Mondrian ve Rietveld'in başlattıkları De Stijl akımı, Modernizm dönemi ve günümüzü tarifleyen Çağdaş Modern mimarlık dönemlerinin tümünde, Hollanda Mimarlığının öncülük görevini sürdürmekte olduğu saydamlık deneyimlerinin önemli bir birikim oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Bauhaus döneminde Rotterdam'da tasarlanan ve halen tasarım fabrikası olarak kullanılan **Van Nelle Fabrikası**, saydamlığa ilişkin en iyi örnekleri oluşturmuştur. İlk işlevi olan sigara üretim mekanlarının tanımında en önemli tasarım unsuru olarak günışığının seçildiği, kitleleri birleştiren saydam köprülerle zamanında Modernizmin en önemli bildirisi haline gelmiş olan bu yapı, çağdaş çok üretim tesisine göre daha saydam ve yenidir. (**resim2**)

Bir başka çağdaş eğilim de, **toprağa bağlı kalmama, ona meydan okuma, boşluk veya sudan beslenme eğilimidir**. İşte bu eğilimdir ki, bu kentlerin mimarlığındaki yaratıcı damarın gelişmesini sağlamıştır. MVRDV'nin **Wozoco evlerinde** (resim3a) bu eğilimin bir ayağını görmek olasıdır. Amsterdam Doğu Limanında yer alan Borneo evleri ve suyun üzerinde kurulmuş bir dizi kamusal yapı da bu eğilimin ikinci ayağıdır. (resim3b)

Kuntsal: Rem Koolhaas'ın 1992 yılında tamamladığı **Kuntshal-Geçici Sanat Merkezi**, Rotterdam'da Müze Parkı ve MaasBoulevard bulvarı arasında konumlanıyor. (Resim4) Program, üç sergi salonunu, oditoryum ve bağımsız olarak da kullanılabilir bir restoranı içeriyor. Yapıyı ilk gözlemlemeye gittiğimde bende ilk uyandırdığı izlenim, çoğunlukla kanıksadığımız görkemli, çevresinden yalıtılmış, bazen bir meydan ile süslenerek optik alanın odağına yerleştirilmiş müze veya sanat merkezlerinden kesin bir çizgi ile farklılaşmış olmasıydı. Sivildi, dürüsttü ve kendini hemen ele geçirmemizi veya ondan etkilenip büyülenmemizi sağlayacak klişe göstergeleri kullanmıyordu. *Beni ancak gezerek ve kullanarak sevebilirsiniz* diyordu açıkçası... Stirling'in Stuttgart Devlet Müzesinde de aynı izlenime kapılmıştım. (Resim5)

İkinci izlenim de, yapının, toprak ile ilişkisinde yer alan bir dizi alt ve üst geçit ve rampalar sayesinde, iki güçlü ulaşım ağından beslenen bir **meydan** olarak algılanmasıydı. Bu **meydan yapı**, hem kentsel yaya-oto ulaşımının Yapı ile bütünleşmesini, hem de bu ulaşım ağını kullanarak insanların Yapıyla olan canlı ilişkilerinin sağlamaktadır. Bu güçlü ulaşım ağı, bir yandan doğu-batı yönünde ilerleyen Maasboulevard'a koşut oto-yaya yolu, diğer yandan güney-kuzey yönünde ilerleyerek Müze parkı ile Ana bulvara ulaşan yaya yolundan oluşmakta. Her iki yol da yapının kitlesini, ortaçağ kentlerindeki gibi, **delerek** ve birbirlerini farklı kotlarda keserekten rotalarını sürdürüyorlar. Kitle, yol ve rampalarla delindiği ve parçalandığından dolayı, Yapı özel bir mimari nitelik kazanmakta, yollar ise, bu yapı kitlesinin derinliğine, yani mahremine, girdikleri süreçte görsel ilişkilerin geliştirildiği bir özel rol edinmektedirler. Yani **nüfuz etme** sürecinin tipik bir sonucu olarak iki ayrı unsurun birbirinin içine girmesiyle birlikte, yukarıda ifade ettiğimiz, özel bir saydamlık alanı ortaya çıkmaktadır. Örneğin, güney-kuzey yaya rampası iki yönden Sanat Merkezine **girişi** sağlamakta; kimi Müze ve sanat merkezlerinin görkemli girişlerine tam ters bir tavır alan Yapının ana girişi rampanın üzerinde yer almaktadır. **Kuntsal**'ı, **saydam** yapan ilk özellik, böylece ortaya çıkmaktadır. (resimler 6)

Yapının içindeki eğlenceli ve sürprizli gezinti de, değişik rampalarla desteklenmektedir. Bu rampalar, izleyiciyi, içinde bulunduğu düzlemde farklı bakış açılarını göstermesi açısından da **olgusal saydamlığı** artırmaktadır.(resim7) Dış duvarı tamamen saydam veya yarı saydam olan bazı Sergi salonlarını dış rampalardan gezenler de algılayabilirler. İlk büyük rampa, girişten başlamak üzere, (resim8) aynı eğimdeki oditoryum'a koşut olarak ilerlemekte ve saydam köprüden geçerek sergi salonlarına, veya yüz seksen derece dönerek ikinci geniş basamaklı merdivenle başka bir sergi salonuna ve

çatı bahçesine ulaşmaktadır. **.(resim9)** Müze Park kotunda yer alan salonlar, delikli galvaniz saçtan yapılmış tavanları sayesinde üst kattan da fark edilebilmektedirler.**(resim10a)**Klasik müze-Sergi Salonu mantığından farklı olarak tasarlanmış olan bu dolaşım mantığı sayesinde, izleyici dış dünyadan ve görüş açısındaki diğer sergi mekanlarından kopmamaktadır.

Toplam 3300 m2 alanındaki geçici sergiden oluşan bu serginin giriş katındaki büyük hol, tamamıyla saydam olup, içerden bakıldığında, Bulvarın karşısındaki Amsterdam tarihi yapılarıyla görsel olarak bütünleşmekte, yoldan geçenlerin de sergiyi algılamalarına izin vermektedir. Büyük hol, yarı saydam çatı ışıklıklarla aydınlatılmaktadır. **.(resim10b)**

Alt kat sergi salonlarındaki geçirgen tavan, Carlo Scarpa'nın Castel Vecchio Müzesinde denediği alt kattaki objelerin de görünmesini sağlayan camlı döşemeye benzemektedir.

Yapının **strüktürel saydamlığına** ilişkin en önemli belirti, üst kattaki Oditoryum'un eğik döşemesinin alt katındaki Kafeterya'nın tavanı olması, eğik beton kolonların, aynı açıyla kafeteryaya inmeleri ve bu mekanların dış duvarlarının tamamen saydam olmasıdır. Kafeterya'nın servis mekanları eğimin toprakla buluştuğu alçak tavanlara, insanların yer aldığı boşluk ise en yüksek tavana karşılık gelmektedir.

.(resim11) Ayrıca giriş kotunda ve yere koşut düzlemi olan butik mekanının, kafeterya mekanından da görsel olarak algılanması strüktürel saydamlığın geldiği aşamayı göstermesi açısından çok etkileyicidir.**(resim12)**

Dış duvarların bu saydamlık anlayışına göre şekillendirilmesinde en öne çıkan bölümler, tavandan zemine kadar saydamlaştırılmış kafeterya ve oditoryum ile büyük sergi salonunudur. Bu iki ana bölüm yapının toplamında kristal etkisi uyandırmaktadır. Ancak en cesur ve yaratıcı olanı da podyumun arkasının tamamen saydam olmasıdır. Ara yoldan geçenler, podyumdaki gösteriyi algılayabilmekte; içerdekiler açısından da sahnenin büyük penceresi-yani dış dünya- gösterinin ana fonu olmaktadır. **.(resim13)**

Kitlenin Oditoryum tarafından yukarıya fırlayan ve içte, tesisat, asansör gibi donatıları barındıran, dışta ise sergi ilanlarının yer aldığı saydam kule, hem yapının yataylığını dengelemekte, uzak ölçekten de Yapının algılanmasını kolaylaştırmaktadır.

Koolhaas'ın tasarımı, tekil bireyin kentsel boşlukta rasyonel dolaşımı ve sanat eserlerinin algılanmasına odaklandığı için iç-dış dünya ikileminde olabildiğince saydam yollar seçilmiş. Strüktürel saydamlık, iç ve dışın devamlılığı, geçirgen döşemeler, salonların günışığı ile aydınlanmaları ve Müze Parkın olağanüstü güzel peyzajından görsel olarak kopulmaması gibi tasarım araçları kullanılmış. Bu yapıda, görkemli kitleler, pitoresk bakış açıları, pahalı iç ve dış yapı malzemeleri yok; tam tersine, hafifliğiyle ve kentin dolaşımına nüfuz eden özelliğiyle herkesi içeriye davet eden, nitelikli bir saydamlık var.

Vedat Tokyay
Eylül 2009

